

TÜRKİYE'DE ORMANSIZLAŞMANIN BOYUTLARI

Prof. Dr. Erdoğan Atmış
Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi
eatmis@bartin.edu.tr

Dünya Gıda ve Tarım Örgütü verilerine göre (FAO, 2020); 2020 yılı itibarıyla dünyada 4.06 milyar hektar orman vardır ve bu ormanlar dünya kara yüzeylerinin yüzde 31'ini kaplamaktadır. Bu verilere göre 1990 ile 2020 yılları arasında yok olan orman alanlarının miktarı 178 milyon hektara ulaşmıştır. Diğer yandan 1990 ile 2000 yılları arasındaki net orman kaybı yılda 7.8 milyon hektarken, bu miktar 2000-2010 yılları arasında 5.2 milyon ha/yıl, 2010-2020 yılları arasında 4.7 milyon ha/yıl'a düşmüştür. Net orman kaybının miktarında yaşanan bu düşüş ormansızlaşmanın sona ereceği konusunda küçük de olsa bir umut doğursa da, dünyada orman kaybının devam ettiği gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Dünyadaki ormansızlaşmanın bir bütün halinde tüm gezegene yayıldığını söyleyemeyiz. Bazı bölge ve ülkelerde ormanlar artarken, bazılarında azalmaktadır. Örneğin; Arjantin, Bolivya, Brezilya, Kamboçya, Endonezya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi ülkelerin orman alanları azalırken, Avusturya, Fransa, Yunanistan, İtalya, İspanya, Çin, Vietnam, Küba gibi ülkelerin ormanları artmaktadır. Orman alanlarının azalmasında özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde çoğunlukla kırsal fakirlik ve yerel nüfusun baskısı ile bunlara bağlı olarak yasa dışı kullanımlar, orman alanlarında sığır çiftliklerinin kurulması, tarım alanı için orman alanlarının açılması, küresel, ulusal ve yerel seviyede sosyoekonomik yapıdaki farklılıklar ve politik yasal düzenlemeler gibi insana bağlı birçok olumsuz etmen rol oynamaktadır. Örneğin; Endonezya'da palmiye yağı için, Brezilya'da tarım, madenler, enerji yatırımları, hayvancılık ve soya yetiştirmek için ormanlar yok edilmektedir. Kolombiya'da yine tarım ve hayvancılığa yer açmak için son 10 yılda düz alanlarda bulunan ormanların yüzde 95'i yok edilmiş durumdadır. Bu ülkeler ekonomik gelişme için ormanlarını

gözden çıkarırken, bu ülkelerin ormanlarını yok eden şirketlerse kendi ormanlarını korumak için çeşitli tedbirler almış olan gelişmiş ülkelere ait şirketlerdir. Yani gelişmiş ülkeler kendi ülkelerinin doğasını korurken geri kalmış ülkelerin doğasını yok etmekte bir sakınca görmemektedir (Atmış, 2020).

Yukarıda belirtilen FAO raporuna göre Türkiye orman alanlarını arttıran ülkeler arasında yer almaktadır. Üstelik Türkiye, 2010-2020 yılları arasındaki dönemde yılda 114 bin hektarlık net orman artışıyla, dünyada ormanını artıran ülkeler sırasında altıncı sırada yer almıştır. Bu verilerden hareketle Türkiye ormanları artıyor diye sevinebiliriz. Fakat bu verilerin FAO'ya, Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından servis edilen veriler olduğunu unutmamak gerekir. OGM'nin sunduğu bu verilerin fiili olarak değil de hukuki olarak orman sayılan yerleri kayda geçirdiğini göz önüne alınca, bahsedilen orman artışının yanıltıcı bir bilgi olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer yandan iktidar tarafından orman artışının kendi dönemlerinde yapılan ağaçlandırmalardan kaynaklandığı, hatta kendi dönemlerinde yapılan ağaçlandırmaların, Cumhuriyet döneminin tümünde yapılan ağaçlandırmaların toplamını geçtiği yönündeki iddialarının da gerçeği yansıtmadığı (Atmış, 2017), ülkenin tamamında orman alanlarının artmadığı, orman artan yerlerin göç veren ve kırsal nüfusu azalan iller olduğu, boşalan tarım alanları ve meraların kendiliğinden ormana dönüştüğü, göç alan ve hızla çarpık kentleşen illerde ise ormanların azaldığı bilinmektedir (Günşen ve Atmış, 2019). Üstelik bu metinde ormanlardaki parçalanmanın en büyük nedenlerinden biri olarak gösterilen ormanların ormancılık dışı amaçlarla tahsisinin 748 bin hektara ulaştığı ve bu alanların otel, golf sahası, termik santral, maden sahası, yol, havalimanı vb.

tesislere dönüştürülmüş olduğu için hukuki olmasa da fiilen orman niteliğini kaybettiği için artık kâğıt üzerinde orman sayıldığı gerçeğinden hareketle Türkiye’de ormanların hem azaldığı, hem de niteliğinin bozulduğu söylenebilir.

Paris İklim Antlaşması’nın 6 Ekim 2021 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde onaylanmasından sonra Türkiye iklim kriziyle mücadelede yeni bir evreye girdi. Bu evrede sadece fosil yakıt tüketiminin sınırlanması değil, aynı zamanda önemli karbon yutaklarından biri olan ormanların korunması ve varlığının artırılması da önem kazanmaktadır. Bunun için de ülkedeki mevcut ormansızlaşma ve orman bozulmasının farkına vararak, bunu önleyecek önlemler almak gerekmektedir. Bu çalışmada ülkede gün geçtikçe daha hissedilir hale gelen ormansızlaşmanın başlıca boyutları ele alınmıştır.

Türkiye’de Ormansızlaşma

Ormansızlaşmanın birçok boyutu var. Fakat bu yazıda öne çıkan yedi tanesini inceleyeceğiz. Bunlar; orman yangınları, tahsisler, orman dışına çıkarma, korunan alan ve biyoçeşitlilik kaybı, aşırı odun üretimi, endüstriyel plantasyonlar ile özel ağaçlandırmalardır.

Orman Yangınları

Ülkemizde orman yangınlarıyla yapılan mücadelede son yıllarda daha da başarısız olunduğunu sadece bizler değil, devletin resmi verileri de anlatıyor. Orman Genel Müdürlüğü’nün yangın verilerini incelediğimizde bu başarısızlık açıkça ortaya çık-

maktadır. Bu analizleri yaparken verileri yıllara göre değerlendirmek, bazı yıllar ekstrem yangınlar yaşandığı için sağlıklı sonuçlar vermeyebilir. Bu yüzden belli dönemleri analiz etmek daha sağlıklı sonuçlar verir. Son 12 yılda çıkan orman yangınlarını 3 yıllık dönemler halinde sınıflandırdığımızda; 4 farklı dönemi karşılaştırma fırsatı bulabiliriz. Bu dönemler arasında yangın sayısının yıllar geçtikçe devamlı artmakta olduğunu, 2012-2014 döneminde bir önceki döneme göre yüzde 49 gibi büyük bir artış olduğunu, fakat daha sonraki dönemlerde eksi yüzde 7.2 veya yüzde 6.5 gibi düşük oranlarda artış veya azalışlar olduğunu görebiliyoruz. Yani 2014’ten beri yıllık yangın sayısı ortalamasında olağanüstü bir artış veya azalış olmadığı söylenebilir (Tablo 1).

Yıllık yanan alan miktarında ise 2015-2017 döneminde çok küçük (yüzde 2.6) bir azalış varken, 2012-2014 döneminde yüzde 115’e varan olağanüstü bir artışa ulaştığı görülüyor. Yıllık ortalama yanan alan miktarında son 3 yılda yaşanan artış ise; yılda ortalama 8 bin 123 ha’dan 12 bin 649 ha’a çıkarak yüzde 55.7 oranına ulaşmıştır. Bu oranlar bize yanan alan miktarının son yıllarda büyük bir oranla arttığını gösteriyor. Bu oranlara bakıp yangına erken müdahalede ve yangınla mücadelede önceki yıllara göre oldukça başarısız olduğumuzu söylemek mümkün. Fakat bir başka gösterge olan yangın başına düşen yanan alan miktarına baktığımızda bu başarısızlığın boyutu daha da gözler önüne seriliyor. 2009-2011 döneminde 2.07 hektar olan yangın başına düşen yanan alan miktarının, ara dönemlerde de devamlı artarak 2018-2020 döneminde 4.6 hektara ulaştığını görüyoruz. Yani yangın başına düşen yanan alan miktarı; sadece 12 yıl içinde rekor bir oranla yüzde 122.2 artmıştır.

Bu veriler “yangınla mücadelede dünyada birinciyiz, Avrupa’da birinciyiz, ABD’den ileriyiz, bizi örnek alıyorlar” gibi yetkililer tarafından yapılan algıya yönelik söylemlerinin gerçekte bir karşılığı olmadığını kanıtlıyor. Bu verilerin içinde 2021 yılında yaşanan yangınlar yok. 2021 yılının Türkiye tarihinde en fazla orman alanının yandığı yıl olma olasılığı var. Şu ana kadar yanan alan miktarının 130 bin hektara ulaştığı iddia ediliyor. Bu miktar 2020 yılında 21 bin hektar-

Tablo 1. Orman Yangınlarının Değişimi (Veriler OGM, 2021’den alınmıştır).

Yıllar	Yıllık ortalama yangın sayısı (Adet)	Dönemler arasındaki değişim (%)	Yıllık ortalama yanan alan (ha)	Dönemler arasındaki değişim (%)	Yıllık ortalama yangın başına düşen alan (ha)	Dönemler arasındaki değişim (%)
2009-2011	1869,1		3869,3		2,07	
2012-2014	2784,7	49,0	8342,3	115,6	3,00	44,9
2015-2017	2583,0	-7,2	8122,7	-2,6	3,15	5,0
2018-2020	2751,0	6,5	12649,0	55,7	4,60	46,0

dı. Üstelik 2020 yılı öncesi 11 yılın yıllık yanan alan miktarının ortalaması 7 bin hektardı. Orman yangınlarıyla mücadeledeki bu büyük başarısızlığın birçok nedeni var. Hem idari yetersizlikten, hem de politik kararlardan kaynaklanan bu nedenleri burada tek tek anlatmak yerine, ülkemizde orman yangınlarının da ormansızlaşmayla ne şekilde boyut değiştirdiğinin önemli bir göstergesini paylaşmak istiyorum.

Sadece 2021 yılında yangın konusunda yaşananların değil, bu konuda son yıllardaki değişimin ve gelecek yıllarda bizi bekleyen tehlikenin boyutlarının da farkına varmak gerekiyor. Son yıllarda iktidarın yürüttüğü yanlış ormancılık politika ve uygulamaları ormanların parçalanmasını hızlandırdı. Parçalanmış bu alanlarda insan etkisi de arttı. Daha önce yaban yaşamının bir parçası olan bu alanlar 2B gibi orman dışına çıkarma uygulamaları ve tahsislerle birlikte insan faaliyetinin olduğu alanlara dönüştü. Alana insanlar ve makineler girmeye başlayınca bu alanlardaki yangın tehdidi de, riski de arttı. Orman içi yerleşimlerin artması yangınların artmasına neden olduğu gibi, orman yangınları da yerleşimleri tehdit etmeye başladı. Geçen yıl Hatay’da, bu yıl da Manavgat ve Muğla’da bunun birçok örneği görüldü. Yerleşim alanlarını korumak önceliği nedeniyle, orman alanlarındaki yangına karşı yapılan mücadelenin de gücü ve etkisi azaldı. Kısacası orman içindeki kentsel yerleşimler, orman yangını riskini arttırırken, orman yangınları da artık kentsel yerleşimleri tehdit ediyor. Tartışma tam da bu değişimin yeterince anlaşılmasından çıkıyor. Merkezi hükümet yangın konusundaki sorumluluğu, muhalif belediyelerin üzerine atarak, kendi sorumluluklarını inkâr ediyor. Hâlbuki bu durum kendi yanlış politikalarından kaynaklanıyor. Bundan sonra orman yangınlarını sadece orman yangını olarak değil, kentsel yerleşimleri de tehdit eden yangınlar olarak ele almak gerekiyor.

Ormancılık Amacı Dışındaki Tahsisler

AKP hükümetlerinin başından beri yürüttüğü neoliberal politikalar ormanlara bir servet kaynağı olarak bakıyor. Ormanlar; altyapı tesisleri, enerji santralleri, madencilik, turizm vb. birçok ormancılık dışı amaç için gözden çıkarılıyor. “Maden”, “Turizm Teşvik” ve “Orman” kanunları ile bunlarla ilgili yönetmeliklerde yapılan değişiklikler orman alanlarının orman bütünlüğünü bozacak şekilde; ormancılık dışı birçok amaç için tahsisini kolaylaştırdı. Ormancılık örgütünün bu tür tahsis başvurularını en kısa sürede kabul etmesi artık bir zorunluluk haline geldi. Hızla sayısı artan ve süresi 49, hatta 99 yıla bile çıkarılabilen bu tahsislerle birlikte orman alanları paramparça ediliyor. Her yıl orman yangınlarıyla kaybedilen orman alanlarının yaklaşık 4 katı miktarındaki orman ekosistemi bu tür ormancılık dışı amaçlarla yapılan orman tahsisleri nedeniyle yok oluyor (Şekil 1).

Özellikle 2004 yılında Maden Kanunu’nun değiştirilmesinden sonra ormanlardan madencilik amacıyla yapılan tahsislerin sayısı 2.5 kat, alanı ise 3 kat arttı. Resmi verilere göre; 1989-2004 döneminde orman alanlarında yıllık ortalama 1125 adet madencilik izni verilirken bu sayı 2005-2020 döneminde 2 bin 714’e yükseldi. Alansal olarak da 1989-2004 döneminde yıllık ortalama 2 bin 632 ha orman alanı madencilik faaliyetleri için tahsis edilirken bu miktar 2005-2020 döneminde 8 bin 285 hektara yükseldi.

Ülke çapında ormancılık dışı amaçlarla yapılan orman tahsislerinin toplam miktarı 2020 yılı itibarıyla 748 bin hektara, 2B ile orman dışına çıkarılan alanların miktarı 626 bin hektara ulaştı (OGM, 2021). Tahsis edilen veya 2B ile orman dışına çıkarılan bu alanlar; havalimanları, yollar, oteller, golf sahaları, madenler, termik santraller, villalar, siteler ve iş merkezleri inşa edilerek yerleşim ve iş alanlarına dönüştürüldü. Yaylalardaki kaçak yapılaşma artık resmi hale getirildi ve yaylalar beton şehirlere dönüşüyor. Yanan orman alanlarının tekrar ormana dönüşmesi mümkünken, enerji santralına, maden sahasına, otele, golf sahasına dönüştürülmüş orman alanlarının artık ormana dönüşmesi çok zor.

Ormanlar bizzat yasal düzenlemelerle adeta talan ediliyor olmasına rağmen; bu tür tesislerin ekosistem bütünlüğünü bozduğunun ve orman parçalanmasına (fragmentasyon) yol açtığına ne yazık ki henüz farkına varılamadı. Oysa Orman Genel Müdürlüğü verilerine

Şekil 1. 2012-2020 döneminde yanan orman alanları ve ormanlarda verilen ormancılık amacı dışı tahsislerin alanı (OGM, 2021 verilerinden yararlanılarak düzenlenmiştir).

göre; 2008 ile 2019 yılları arasındaki 11 yıllık kısa süre içinde 10 hektardan küçük orman parçalarının sayısı rekor bir oranla yüzde 118 artarak 55 bin 484'ten 120 bin 789'a çıktı. Böylece ormanlarımızdaki parça sayısı 101 bin 890'dan yüzde 55.6 artarak 158 bin 519'a ulaştı (Tablo 2). Yani ülkemizdeki büyük orman alanları çok kısa bir süre içinde bölünerek çok daha küçük parçalar haline getirildi. Bu parçalanmanın en büyük nedeni bahsettiğimiz tahsisler ve orman dışına çıkarma uygulamaları. Daha önce yaban yaşamının bir parçası olan bu alanlar tahsislerle birlikte insan faaliyetinin olduğu alanlara dönüşüyor. Orman ekosistemlerinin paramparça edilmesiyle; buralarda yaşayan yaban hayatı yerinden edilmekte, bitki ve ağaçların gelişimi olumsuz etkilenmekte, bu sahalar erozyon ve toprak kaymasına açık hale getirilmektedir.

Ormanlardaki amaç dışı kullanımlar; ekonomik gelir elde etme, başka bir deyişle "kalkınma" iddiasıyla bu kadar arttırıldı. İhracat gelirlerinin arttırılması hedeflenerek ormanlardan altın, gümüş, mermer gibi ürünlerin çıkartılıp yurtdışına hammadde veya yarı mamul madde olarak satılması son yıllarda hız kazandı. Orman alanlarına inşa edilecek olan Sinop nükleer santral, termik santraller, HES'ler ve rüzgar santralleri, bunlar için yapılan, kanal, boru hattı, yol ve elektrik iletim hatları enerji sektöründeki pastayı büyütme için ormanların gözden çıkarılmasına neden oluyor. Hele termik santrallerde yakılacak linyit kömürü için açılan maden sahaları bu yıkımı oldukça arttırıyor. İnşaat sektörünün talepleri bir başka neden. Ormanlarda yapılan ormancılık amacı dışındaki tahsisler kolaylaştırılarak; inşaat sektöründe ihtiyaç duyulan mermer, taş, çimento, demir, altın, gümüş, bakır vb. madenlerin rahatlıkla orman alanlarından çıkartılması sağlanıyor. Böylece inşaat sektörünün maliyetleri düşürülerek, karı arttırılıyor. Bu uygulamalar sonucu öyle maden sahaları oluşmuştur ki, İstanbul gibi inşaat sektörünün yoğun olduğu bölgelerde çevredeki ormanlar delik deşik edilmiş ve bu alanlardan çıkarılan malzemeler inşaat sektörüne ucuz hammadde olarak verilmiştir. Ormanlar aynı zamanda turizm, eğitim, sağlık vb. sektörler tarafından da ormancılık amacı dışında kullanılmaya hızla devam etmektedir.

Orman Dışına Çıkarma

Kamuoyunun 2B olarak bildiği uygulama gereği, 1973 yılından günümüze kadar 626 bin hektar orman alanı "Bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybettiği" gerekçesiyle orman dışına çıkarılmış ve 2012 yılında yürürlüğe giren 6292 sayılı kanunla da, bu yerlerin öncelik işgalcilerine olmak üzere, parayı verene satılmasına başlanmıştı. 19 Nisan 2018 tarihinde yapılan bir düzenlemeyle orman dışına çıkarma işlemlerine yeni bir boyut daha katıldı. Orman Kanunu'na eklenen EK 16. madde ile Cumhurbaşkanınca

Tablo 2. Ormanlardaki Parçalanma 2008-2019
(Veriler OGM, 2009 ve OGM, 2020'den alınmıştır)

	2008	2019	2008-2019	
	Parça Sayısı	Parça Sayısı	Değişim	
	Adet	Adet	Adet	Yüzde (%)
10 ha'dan küçük	55484	120789	65305	118
10-99 ha	33829	30116	-3713	-11
100-999 ha	11163	6427	-4736	-42
1000 ha'dan büyük	1414	1187	-227	-16
Toplam	101890	158519	56629	56

belirlenecek alanların orman dışına çıkarılmasının önü açıldı. Cumhurbaşkanına verilen bu yetki 2B uygulamalarının yarattığı orman kaybını daha da öteye taşımakta. Bu maddeyle Cumhurbaşkanı istediği yeri orman dışına çıkartabilecek ve orman içi açıklıklar özel yerleşim ve sanayi tesislerine dönüştürülebiyecek. Ne yazık ki, Anayasa Mahkemesi, Anayasaya açıkça aykırı olan bu değişikliğin iptali için Cumhuriyet Halk Partisi'nin yapmış olduğu itirazı oy birliği ile reddetti. Şu ana kadar birkaç yerde hayata geçirilen bu uygulamanın ormanlarımızdaki parçalanmanın miktarını daha da arttıracak çok açık.

Korunan Alanların Niteliğinin Bozulması ve Biyoçeşitlilik Kaybı

Ülkemizde son yıllarda koruma niteliği ağır basan korunan alanların sayısında önemli bir artış görülmüştü, en hassas korunan alanlardan olan tabiatı koruma alanlarının sayısının azaldığı, rekreasyon alanı olarak kullanılan mesire yerleri ve 2007 yılından sonra daha çok rekreasyon amacıyla oluşturulan tabiat parklarının sayısının kayda değer şekilde arttığı görülmektedir.

Korunan alanlarda envanter, izleme ve değerlendirme sistemlerinin yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu konuda yetkili ve sorumlu olan Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün örgüt yapısı yetersizdir. Bu durum ortadayken ormancılık örgütü üst yönetiminin korunan alanlarda odun üretimini başlatması, av turizmi adı altında yaban hayatına zarar verecek eylemlere izin vermesi hatta teşvik etmesi ve bu alanlarda da tıpkı diğer orman alanlarında olduğu gibi ormancılık dışı amaçlarla yapılan tahsisleri kolaylaştırması korunan alanların niteliğini bozmakta ve biyolojik çeşitliliğin kaybolmasına neden olmaktadır. Tüm bunlar Türkiye ormanlarında sadece niceliksel değil, niteliksel olarak da azalmaların yaşandığının göstergesidir. Bu nedenle ormanlardaki parçalanma ve bozulmanın ekosistem bütünlüğü, biyolojik çeşitlilik ve korunan alanlar noktasında sürdüğünü belirtmekte yarar vardır.

Aşırı Odun Üretimi

Orman Genel Müdürlüğü'nün resmi verilerine göre; 2005 yılında Türkiye ormanlarından 13.9 milyon metreküp odun üretimi yapılmışken, bu rakam 2018 yılında 22.7 milyon metreküpe 2020 yılında ise 28.8 milyon metreküpe ulaşmıştır (OGM, 2021). Ülkedeki odun üretimi miktarı sadece 15 yıl içinde 2 kattan daha fazla şekilde arttırılmıştır. Bu değişim 2017 yılından beri son 4 yıl içinde yüzde 53.2 artış şeklinde olmuştur. Bu kısa süre içinde yakacak odun üretiminde, yüzde 23.8'lik bir artış görülmüşken, endüstriyel odun üretimi yüzde 59.5 artmıştır. 2017 yılına kadar düşüş eğiliminde olan yakacak odun üretiminin 2018 yılından sonra tekrar artışa geçmiş olması da dikkat çekilmesi gereken diğer bir noktadır. Hem daha önce düşüşte olan yakacak odun üretiminin tekrar artışa geçmesinin, hem de endüstriyel odun üretimindeki sadece son 4 yıl içinde yüzde 59.5'e varan rekor artışın ana nedeninin; ahşap esaslı levha sektörünün hammadde gereksiniminin daha ucuz şekilde karşılanması isteği olduğu yönündeki iddialar son zamanlarda oldukça yoğunlaşmıştır. Sektörün kapasite planlamasını yanlış yaptığı, hammaddenin çoğunu yurt dışından almak üzere planlama yaparak kapasitesini aşırı arttırdığı, fakat 2018'den sonra Türk Lirasının yabancı paralar karşısında hızla değer yitirmeye başlaması sonucu hammadde ithalatının maliyetinin arttığı ve bunun üzerine sektörün ihtiyacını içeriden karşılamak için ormancılık örgütünün odun üretimini yukarıda bahsedilen şekilde aşırı miktarlara çıkardığı, bu nedenle ormanlarımızdaki yıkımın korkunç boyutlara ulaştığını söyleyebiliriz.

Endüstriyel Plantasyonlar

Türkiye'de 2013-2020 yılları arasında toplam 60 bin 957 ha alanda endüstriyel plantasyon çalışması yürütülmüştür. Endüstriyel plantasyon çalışmaları 2019 yılında 12 bin 77 ha, 2020 yılında ise 19 bin 312 hektara ulaşmıştır. Oysa önceki 6 yılın yıllık ortalaması 4 bin 928 hektardır. Yani bu miktarlara göre endüstriyel plantasyonların miktarı 2019'da önceki yıllara göre 2.4 kat, 2020'de de yaklaşık 4 kat

artmıştır. Orman Genel Müdürlüğü'nün 2019-2023 dönemi için hazırladığı stratejik planında ise 2023 yılına kadar, endüstriyel ağaçlandırmaya uygunluğu tespit edilen toplam 330 bin 000 hektarlık potansiyel alanda uygulama oranının yüzde 9'dan yüzde 100'e çıkarılması hedeflenmektedir (OGM, 2018).

Endüstriyel plantasyonlar, aslında endüstriyel odun talebinin doğal ormanlardan değil de, sırf bunun için oluşturulmuş hızlı gelişen türlerin yetiştirildiği yapay olarak kurulmuş, genellikle tek türe dayanan, orman dışı alanlarda yer alan ve bir orman ekosistemi oluşturmayan ağaçlık alanlardır. Böylece doğal ormanları korumak amaçlanır. Fakat Türkiye'de endüstriyel plantasyon kurma çalışmaları, iddia edildiği gibi orman olmayan yerlerde değil de, yüksek eğimli yerlerdeki doğal ormanlar kesilerek yapılmaktadır. Bunun da; yine ahşap esaslı levha sektörünün talep ettiği odun miktarının bir an önce karşılanması isteğinden kaynaklandığı söylenebilir. Endüstriyel plantasyon kurmak amacıyla tıraşlama kesilerek çıplaklaştırılmış olan orman alanlarının bazen ödeneksizlik nedeniyle tekrar ağaçlandırılmadığı ve bu alanların boş kaldığı da görülmektedir. Orman içinde kurulan bu tür plantasyonlar ormanların daha da parçalanmasına neden olmaktadır. Dünyada da doğal ormanların endüstriyel plantasyonlara dönüştürülmesi, ormansızlaşma nedenlerinden biri olarak görülmektedir (Atmış, 2021).

Özel Ağaçlandırmalar

Özel ağaçlandırma çalışmaları da son yıllarda ormanlarımızı parçalayan unsurlardan biri olmuştur. Çünkü, özel ağaçlandırma çalışmaları; orman olmayan yerlerde yapılarak orman alanlarını arttırmak yerine, zaten devlet orman rejimi içinde olan orman içi açıklıklarda yapılmaktadır. Özel ağaçlandırma çalışmalarıyla, orman içindeki açıklık veya bozuk sahalara, ağaçlandırılacakları söylemiyle özel şahıs veya şirketlere farklı amaçlar için tahsis edilmekte ve böylece orman alanlarının amacı dışında kullanılmasına yol açılmaktadır. 23 Ekim 2019 tarihinde Ağaçlandırma Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerden hemen sonra, daha önce görülmemiş şekilde binlerce "özel ağaçlandırma" başvurusunun yapılmış olması bunun önemli bir kanıtıdır (Atmış, 2020).

Ağaçlandırma Yönetmeliği'ne göre ağaçlandırma yapılan alanın orman ağacı fidanı ve tohumuyla ağaçlandırılması gerekmemekte ve zeytin, elma, armut, badem vb. meyve ağacı gibi zirai türleri dikmek isteyenlere istedikleri yerde orman tahsis yapılabilir. Yeni yönetmeliğin 20. maddesine göre; bu alanlarda kurulacak tesislerin proje yatay alanının yüzde 0.1'ini ve 3 bin m²'yi geçmeme koşulu kaldırılmıştır. Önceki yönetmelikte mevcut tesislere işleme amaçlı tesisler (bıçkı, hızar vb.), prefabrik bekçi evi, taşınabilir tuvalet ve don kırıcı tesisler eklenmiştir.

Tüm bunlar orman içinde yapılaşmanın önünü açacak düzenlemelerdir. Üstelik diğer ağaç türleri için yapılacak özel orman tahsislerinde uygulanan “deniz kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak 2 bin metrelik mesafe içinde bulunan yerler ile tabii göl kıyı kenar çizgisinden itibaren kara yönünde yatay olarak 500 metrelik mesafe bulunması” şartı, sakız ağacıyla yapılacak özel ağaçlandırmalar için kaldırılmıştır. Yani sakız ağacıyla yapılacak ağaçlandırmalarda deniz ve göl kıyılarında bile orman içi yerleşimlerin önü açılabilmektedir. Böylece belli çevrelere ciddi bir rant sağlanmaya çalışılırken, ormanlardaki parçalanma da çok hızlı bir şekilde arttırılacaktır.

Özel ağaçlandırma tahsislerinin çoğu Ege, Akdeniz ve Marmara bölgelerinde, yani rantın yüksek olduğu batı illerinde yapılmaktadır. Örneğin Türkiye’de özel ağaçlandırma çalışmasının en fazla yapıldığı il 11 bin 386 ha ile İzmir’dir. Bu durum da özel ağaçlandırmaların yeni orman kurmaktan çok, değerli orman arazilerini kişilerin faydalanmalarına sunmak için başvuru bir çeşit özelleştirme girişimi olduğu anlamına geldiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Yukarıdaki bilgiler değerlendirildiğinde 2020 yılında önceki yılların ortalamasının 3 katı büyüklüğünde orman alanının yanmış olmasının, 2021 yılı için bir uyarı olduğu anlaşılmaktadır. Fakat ne yazık ki iktidar ve ormancılık örgütü 2021 yılı için bu uyarıyı dikkate alıp orman yangınları konusunda daha ciddi önlemler almak yerine, önceki yıllarda almış olduğu rutin önlemleri tekrar etmeyi seçmiştir. 2021 yılında yaşanan orman yangını “felaketi”nin en büyük nedeni bu öngörüsüzlük ve tedbirsizliktir. Bu bakımdan orman yangınlarından kaynaklanan orman bozulmasını önlemek için hem ormansızlaşmaya neden olan yanlış ormancılık politikalarından bir an önce vazgeçmek, hem de ormancılık örgütünün yapısını daha organize hale getirerek, ormancılık yönetiminde yaşanan büyük boşluğu gidermek gerekmektedir.

İktidarın yanlış ormancılık politikaları; ormanların bir ekosistem olarak değil de, bir arsa veya araziye indirgenip “kalkınmanın” bir aracı olarak görülmesinden kaynaklanıyor. Özellikle 2010’dan sonra artan bu eğilim, 2018’deki ekonomik krizle birlikte büyük bir ivme kazanmıştır. Ekonomiyi ihracat, enerji ve inşaat sektörleriyle ayakta tutmaya çalışan bu iktidar, bu 3 sektörü de ormanları yok ederek ayakta tutmaya çalışmaktadır. Bu amaçla ormanların maden, enerji, turizm vb. ormancılık dışı amaçlarla tahsisleri inanılmayacak miktarlara çıktı. 2012-2020 arasında bu tür tahsislerle fiili olarak kaybedilen yıllık ortalama orman alanı miktarı, yangınlarla yok olan ormanların 4 katına ulaştı. Oysa yanan ormanların bir süre sonra eski haline dönme olasılığı olduğu, fakat farklı amaç-

lar için tahsis edilmiş olan bu alanların tekrar ormana dönüşmesinin çok zor olduğu biliniyor. Diğer yandan korunan alanlar niteliklerini kaybetmekte, biyolojik çeşitlilik yok olmaktadır. Bunda aşırı odun üretimi, endüstriyel plantasyonlar, özel ağaçlandırmalar ve orman dışına çıkarmanın yeniden kolaylaştırılması- nın büyük bir payı vardır.

Bu tür doğa ve toplum zararına yasa ve uygulamalara son vermek için; yerel topluluklar, akademisyenler, muhalefet partileri, demokratik kitle örgütleri ve meslek örgütleri çeşitli çabalar göstermektedir. Fakat bu çabalar yerel düzeyde tekil olaylara tepki vermekten öteye gitmemektedir. Bu tepkileri etkili bir mücadeleye dönüştürmek için; gerçekten doğa ve kamu yararına olan politika ve stratejiler oluşturarak, bu politikaları geniş toplum kesimleri ile birlikte hayata geçirecek bir organizasyon kurmak ve ortak bir mücadele yöntemi geliştirmek gerekmektedir. Yoksa bu yıkım devam eder ve bizler aynı sorunları tartışmaya devam ederiz. Bu arada da; ormanlarımız, ekonomik büyüme beklentisinin ve yanlış yönetimin bir kurbanı olarak yok olur gider.

Kaynaklar

- Atmış, E., 2017. Türkiye’de Politika, Toplum ve Ormancılık. İçinde: Ormancılık Politikaları ve Orman Köylülerinin Durumu. Yayına Hazırlayanlar: Kula, O. B., Durmuş, Ş., CHP Yayını. Yayın No: 2. ISBN 978-605-8596-87-0. S. 41-68. Ankara.
- Atmış, E., 2020. Türkiye Orman Varlığıyla İlgili Değişimler ve Nedenleri, (İçinde: TOD, 2020. Türkiye Ormancılar Derneği’nin 95. Kuruluş Yıldönümünde: Orman Varlığımız ve Ormancılık Üretim Faaliyetleri, Editör: K. Ok), ISBN: 978-975-93478-8-8, 82 sayfa, Ankara.
- Atmış, E., 2021. Yangınlardaki Başarısızlığın Nedenleri: Yanlış Ormancılık Politikaları. 2. Orman Yangınları Çalıştayı. 28 Ağustos 2021. Muğla Büyükşehir Belediyesi yayını. S: 62-73. Muğla
- FAO, 2020. Global Forest Resources Assessment 2020: Main report. Rome. <https://doi.org/10.4060/ca9825en>
- Günşen H. B. ve Atmış, E., 2019. Analysis of forest change and deforestation in Turkey. International Forestry Review, 21(2): 182-194.
- OGM, 2009. Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeleri 2008 Yılı Raporu. Orman Genel Müdürlüğü Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı yayını. 142 S. Ankara.
- OGM, 2018. Orman Genel Müdürlüğü Stratejik Planı (2019-2023). Ankara.
- OGM, 2020. Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeleri 2019 Türkiye Raporu. Orman Genel Müdürlüğü Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı yayını. 215 S. Ankara
- OGM, 2021. Orman Genel Müdürlüğü 2020 Yılı Resmi İstatistikleri. <https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane/resmi-istatistikler> (Erişim: 23.08.2021). ■